

مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی

پدیدآورنده (ها) : قماشى، سعيد؛ شفیعی، صادق

حقوق :: Journal دادرسى :: فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۴ - شماره ۱۰۹

Pages : From ۱۴ to ۲۴

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1370245>

تاریخ دانلود : ۲۰۲۳/۰۴/۱۲

Computer Research Center of Islamic Sciences (Noor) to present the journals offered in the database, Has received the necessary permission from the owners of the magazines, accordingly all material rights arising from the entry of information on articles, magazines and writings. Available at the base, belongs to the "Light Center". Therefore, any publication and presentation of articles in the form of text and images on paper and the like, or to The digital form obtained from this site requires the necessary permission from the owners of the journals and the Computer Research Center for Islamic Sciences (Noor), and violation of it will result in legal action. For more information go to [Terms and Conditions](#) Using Noor Specialized Magazine Database Please refer

مقالات مرتبط

- حق انسان بر حریم خصوصی
- گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی
- قلمرو حریم خصوصی در اسلام
- جایگاه حریم خصوصی افراد در حقوق مدنی و قوانین موضوعه ایران
- نگاهی به مفهوم و مبانی حق بر حریم خصوصی در نظام حقوقی عرفی
- رویکرد نظام‌های حقوقی نسبت به نقض حریم خصوصی اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی مجازی
- صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی بر اساس هنجارهای اسلامی
- رسانه‌ها و حریم خصوصی افراد شیوه‌های حمایت از حریم خصوصی در حقوق ایران و کشورهای آلمان، اسپانیا، فرانسه، ایتالیا، انگلیس و آمریکا
- ریشه‌های حقوق شهروندی مذکور در قانون اساسی در شریعت اسلام
- مبانی روایی حمایت از حریم خصوصی
- حریم خصوصی در رسانه‌های همگانی
- مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی داده‌ها در فقه امامیه و حقوق موضوعه

عناوین مشابه

- مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی در نظام حقوقی ایران و بررسی تطبیقی آن با قوانین موضوعه و اسلامی
- مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی داده‌ها در فقه امامیه و حقوق موضوعه
- مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی در خانواده
- مسئولیت مدنی پلتفرم‌های آنلاین ناشی از نقض حریم خصوصی اطلاعاتی از سوی کاربران؛ مطالعه تطبیقی در ایران، آمریکا و اتحادیه اروپا
- معیار شهرت عمومی در دعاوی مسئولیت مدنی ناشی از بدگویی و نقض حریم خصوصی (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و آمریکا)
- معیارهای احراز نقض علامت تجاری براساس ضوابط عام مسئولیت مدنی و خصوصیات علائم تجاری در حقوق ایران و ایالات متحده
- چارچوبی برای حفظ امنیت و پیشگیری از نقض حریم خصوصی اطلاعات دیجیتال کاربران در صنعت دیجیتال پس از مرگ و مسائل اخلاقی آن
- مبانی مسئولیت مدنی ناشی از نقض تعهدات پولی
- مسئولیت مدنی ناشی از نقض مقررات مربوط به افشای اطلاعات در بازار بورس و شیوه‌های رسیدگی به آن
- لایحه درباره‌ی نقض حریم خصوصی

مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی

دکتر سعید قماشی_استاد یار دانشگاه کاشان
صادق شفیعی_کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

چکیده

حریم خصوصی، قلمروی است اعتباری که در بردارنده و متشکل از زندگی که خصوصی و کلیه امور ناظر به یک شخص است. خانه، اطلاعات خصوصی، روابط خانوادگی، ویژگی‌های شخصیتی و... نمونه‌های بارز امور خصوصی محسوب می‌گردند. حاکمیت و سلطه بر این امور - که حق بر حریم خصوصی نامیده می‌شود - از اختیارات دارنده حریم خصوصی است. طبق مواد یک و ده قانون مسئولیت مدنی، هرگاه در نتیجه تقصیر، حریم خصوصی شخصی نقض شود، ناقض حریم، مسؤول جبران خسارات مادی و معنوی ناشی از عمل خویش است. با وجود این، با توجه به منافع و کارکرد های متعددی که حریم خصوصی برای شهروندان دارد و نیز به دلیل خطرات زیادی که از سوی سیستم های حکومتی مدرن، تکنولوژی های نوظهور و شرکت های تجاری سود محور، متوجه حریم خصوصی است؛ استواری مسئولیت مدنی نقض آن بر نظریه تقصیر، چندان کارآمد به نظر نرسیده و با اهمیت آن نیز سازگار نیست.

در این نوشتار سعی شده، پس از تبیین مفهوم حریم خصوصی، شرایط و ارکان تحقق مسئولیت مدنی ناشی از نقض آن بررسی شده و علاوه بر آن کاستی های موجود در رابطه با شیوه حمایت حقوقی از حریم خصوصی و راهکارهای جبران خسارات ناشی از نقض آن تبیین گردد.

کلید واژه ها: ۱. حریم خصوصی ۲. حق بر حریم خصوصی ۳. مسئولیت مدنی ۴. خسارت معنوی ۵. مبنا

مبحث اول: مفهوم حریم خصوصی - تعریف حریم خصوصی

در دکترین حقوقی از حریم خصوصی تعاریف متعدد و مختلفی وجود دارد. مهم ترین آن ها که امروز مبنای بحث های راجع به حریم خصوصی و تصویب قوانین است، تعاریفی است که متقدمین در انتزاع آن، یعنی وارن و براندایز (Brandies)، پراسر (Prosser)، بلوستین (Bluestein)، روث گاوینسن (Ruth Gavison) و وستین (westin) ارائه کرده اند. در سال ۱۸۹۰ وارن و براندایز مقاله ای منتشر کرده و برای نخستین بار به تحلیل مفهوم حریم خصوصی پرداختند (standler, 1997: 2) در آن مقاله آن دو وکیل بعد از ارائه یک تحلیل کامل از نحوه ی حمایت قوانین از انسان ها و اموال آن ها، در صدد بررسی وضعیت حقوقی، ماهیت و حدود آن برآمدند. آن دو ادعا نمودند که لازم است قاعده ای وجود داشته باشد تا از نوشته های خصوصی و همچنین از تمامی آثار فکر و احساسات آدمی حمایت نماید و آن قاعده را حریم خصوصی نامیدند، با این وجود تعریف دقیق و کاملی از حریم خصوصی ارائه ندادند (warren, 1890: 12).

پراسر در سال ۱۹۶۰ اظهار کرد که حریم خصوصی در بیشتر ایالات آمریکا به رسمیت شناخته شده است. وی بعد از اثبات وجود حریم خصوصی، برای روشن کردن مفهوم آن به واکاوی دقیق آن می پردازد. در نهایت پراسر ادعا می کند که حریم خصوصی مفهومی است برای حمایت از چهار نفع و فایده جداگانه که تمامی این منافع توسط یک نام مشترک به نام حریم خصوصی به هم گره خورده اند. وی وجه مشترک این چهار نفع را همان چیزی میدانند که قاضی کوولی (Judge cooly) آن را حق تنها بودن نامیده بود.

ادوارد بلوستین در سال ۱۹۶۴ در پاسخ به پراسر بیان کرد، حریم خصوصی در واقع جنبه ای از شخصیت آدمی است و حمایت از حریم خصوصی یعنی حمایت از شرافت، کرامت و

شخصیت انسان. او حریم خصوصی را جزء جدا ناشدنی شخصیت انسان دانسته و نقض آن را توهین به شخصیت و کرامت وی می دانست. (LRCOHK, 2004: 11).

روث گویسین از دیگر اندیشمندان حقوقی، پس از انتقاد شدید از تعریف حریم خصوصی به حق تنها ماندن و نادرست دانستن آن تعریف، حریم خصوصی را محدوده ای می داند که ما در آن محدوده از کنترل دیگران مخفی و پنهان بوده، دور از دسترس دیگران قرار داشته و در خلوت و تنهایی به سر می بریم. (همان: ۱۲) وستین معتقد است حریم خصوصی افراد چهار حالت اساسی خلوت، صمیمیت، ناشناسی و حفاظت را حائز است. وی حریم خصوصی را حق افراد در تعیین میزان انتشار و افشای اطلاعات مربوط به آن ها برای دیگران، تعریف می کند (لوراستین و نیکل سینا، ۱۳۸۷: ۸).

در ادبیات حقوقی ایران، مباحث راجع به حریم خصوصی به تازگی مطرح شده است. سیری اجمالی در منابع، کتاب ها و مقاله ها، فقر اندیشه و نگارش درباره ی حریم خصوصی را آشکار می سازد.

برخی معتقد اند برای شناسایی مصادیق مشمول حریم خصوصی دو ضابطه وجود دارد. ۱. ضابطه نوعی ۲. ضابطه شخصی. بر این اساس حریم خصوصی قلمروی از زندگی هر فرد دانسته شده که آن فرد نوعا و عرفا و یا با اعلان قبلی انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند. منازل و اماکن خصوصی، جسم افراد، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی از مهم ترین مصادیق حریم خصوصی هستند (انصاری، ۱۳۸۶: ۳۸).

برخی از نویسندگان با اذعان به پیچیدگی مفهوم حریم خصوصی و دشواری ارائه تعریف دقیق و جامع از آن و با قبول نسبی بودن این مفهوم

بیان می دارند: «حریم خصوصی محدوده ای از زندگی شخص است که به وسیله قانون و عرف تعیین شده و ارتباطی با عموم ندارد به نحوی که دخالت دیگری در آن ممکن است باعث جریحه دار شدن احساسات شخص یا تحقیر شدن وی نزد دیگران به عنوان موجودی انسانی گردد.» (رحمدل، ۱۳۸۴: ۱۱)

برخی دیگر حریم خصوصی را حق تمتع از زندگی خصوصی دانسته و آن را مصداقی از آزادی های تن (آزادی شخصی) و از جمله آزادی های عمومی بر شمرده اند. حق و آزادی در زندگی خصوصی به معنای اختیار تصمیم گیری و آزادی اراده انسان در همه ابعاد زندگی خصوصی و مصون بودن شخص از دخالت دیگران در این حریم، قلمداد گردیده است (شریعتی، ۱۳۸۴: ۱۴۳) عده ای دیگر حریم خصوصی را امری می دانند که فرد بتواند دسترسی به آن را در کنترل خویش داشته باشد. به همین جهت معنای حمایت از حریم خصوصی جلوگیری از دسترسی ناخواسته به آن امور به وسیله دیگران است، اعم از این که دسترسی فیزیکی به مانند ورود به منزل و یا اطلاعاتی از قبیل مشاهده و نظرات بر مکاتبات و نامه های شخصی باشد (شهریاری، ۱۳۸۵: ۹).

معیار دیگری که برای شناسایی مفهوم حریم خصوصی ارائه شده، اختیار تصمیم گیری است. بر اساس این معیار، خصوصی به چیزی تعریف شده که انسان می خواهد پنهان و غیر قابل دسترس دیگران بماند و یا آن چه تصمیم گیری در باره ی آن به گونه ای مستقل به عهده خود انسان می باشد. با ضابطه اول آگاهی و نظارت دیگران منتفی می گردد و با ضابطه اخیر ولایت و سرپرستی سلب می گردد (کدیور، ۱۳۸۱: ۷).
پاره ای دیگر از محققان تعریف زیر را برای حریم خصوصی ارائه کرده اند: «حریم خصوصی قلمروی از زندگی هر فرد است که آن فرد نوعا یا عرفا و با اعلان قبلی به نحو معقولی انتظار عدم دسترسی دیگران به اطلاعات مربوط به آن و مصونیت از ورود، نگاه و نظارت دیگران و

یا هر گونه تعرض نسبت به آن قلمرو را دارد.» (محسنی، ۱۳۸۸: ۳۲).

به نظر می‌رسد، تمام آن چه از اصطلاح حریم خصوصی اراده می‌شود، در همین دو واژه حریم خصوصی نهفته است. دستیابی به مفهوم حریم خصوصی، نیازمند واکاوی و تحلیل دقیق این دو واژه است. البته در این مسیر، نباید آن‌ها را بیش از حد توسعه و گسترش داد بلکه لازم است به قدر متیقن اکتفا نمود. در اصطلاح حریم خصوصی واژه حریم بیانگر ظرف، قالب و شکل مفهوم آن و واژه خصوصی بیانگر مظلوف و محتوای آن است.

منظور از حریم قلمروی است که حول یک انسان و به محوریت (مرکزیت) آن تشکیل شده است. حریم املاک نیز در مفهومی مشابه، به مقداری از زمین‌های اطراف ملک که لازمه کمال انتفاع از آن است گفته می‌شود. در این اصطلاح محور و مرکز تشکیل حریم، ملکی است که حریم برای آن در نظر گرفته شده است و به عبارت دیگر حریم به محوریت آن ملک تعیین می‌گردد.

قلمرو مذکور امری است کاملاً اعتباری. اگرچه این قلمرو نمود خارجی می‌یابد، ولی باید توجه داشت که این قلمرو، وجودی اعتباری داشته که در تعیین حدود آن، عوامل مختلفی دخیل است. فرهنگ، شکل نظام اجتماعی، سیاست، امور طبیعی، اقتصاد و... در انبساط و انقباض حدود حریم تأثیر دارند. علاوه بر آن، خود دارندگان حریم خصوصی نیز می‌توانند در مرزهای آن دخالت کنند. هر شخصی می‌تواند با اعلان صریح، برخی از جنبه‌های زندگی خویش را که عرفاً حائز وصف خصوصی است، از قلمرو حریم خارج نموده و یا داخل در آن نماید. نسبی بودن حدود حریم خصوصی، امری پذیرفته شده است. از این رو برای پی بردن به مرزهای حریم خصوصی و به عبارتی دانستن شمول یا عدم شمول حریم بر پاره‌ای مصادیق و موضوعات، مراجعه به عرف و اراده‌ی دارنده آن، بهترین و تنهاترین راه ممکن است.

علیت، اساس نظام آفرینش و قاعده حاکم بر تمامی روابط است. عقل این قاعده را درک و تایید می‌کند و در تمام حوزه‌ها و علوم بدنبال کشف آن، تلاش می‌کند. فلسفه نظام علی و معلولی را بررسی می‌کند و پزشکی تقریر این قاعده را در بیماری‌ها بدنبال می‌کند. این قاعده در حقوق نیز جریان می‌یابد. بحث هدف و مبنا، بر خواسته از همین رابطه است. از تباط تنگاتنگ هدف و مبنا، که اغلب سبب اختلاط می‌گردد، موبد این ادعاست.

در ارتباط با واژه‌ی خصوصی، ملاک‌های مختلفی ارائه شده است. به عبارت بهتر بیشتر تعاریف ذکر شده، در مقام توضیح امور خصوصی‌اند تا حریم خصوصی. تنها بودن، ارتباط داشتن به شرافت و کرامت اشخاص، پنهانی و در خلوت و دور از دسترس بودن و... از جمله آن‌هاست. به نظر نگارنده منظور از خصوصی تمام اموری است که مربوط به شخص است و اموری مربوط به شخص است که به گفته جان استوارت میل، ناظر به خود او باشد. یعنی هیچ صدمه‌ای به منافع دیگران مگر احتمالاً به خود افراد وارد نمی‌کند (میل، ۱۳۴۰: ۱۲۸).

امور مربوط و ناظر به خود فرد اعم است از وقایع طبیعی، وقایع خارجی، اعمال و وقایع حقوقی، روابط و ارتباطات با دیگران، نحوه‌ی گردش اطلاعات، اداره آن‌ها و... با توجه به جمیع مطالب مذکور می‌توان حریم خصوصی را به عنوان یک موجود اعتباری، اینگونه تعریف کرد: حریم خصوصی (privacy- private domain) قلمرو و محدوده‌ای است اعتباری عرفی و یا اعلامی که دربردارنده و تشکیل شده از زندگی و کلیه امور ناظر به یک شخص است. حق بر حریم خصوصی (right to privacy) سلطه و اختیاری است برای فرد جهت

حکم فرمایی، فرمانروایی، اداره و کنترل امور حریم خصوصی. حق بر حریم خصوصی در واقع گویای نحوه‌ی ارتباط افراد با حریم خصوصی آن‌هاست. وجود این حق امری است بدیهی، به نحوی که تصور دقیق مفهوم حریم خصوصی برای اثبات وجود چنین حقی کافی است. وقتی امری خصوصی، ناظر و مرتبط به یک نفر باشد، بدیهی است که تمامی منافع و مضار آن امر و همچنین انشاء، ایجاد و زوال آن، کیفیت استفاده و جواز آن، اداره و انتشار اطلاعات راجع به آن و به طور کلی تر حاکمیت، فرمانروایی، کنترل و تسلط بر آن در عهده و اختیار آن فرد خواهد بود. از همین اختیار و تسلط بر حریم خصوصی تعبیر به حق بر حریم خصوصی می‌گردد.

مبحث دوم: مبنای مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی

برای مسؤولیت مدنی مبنای متعددی ذکر شده است. حمایت از زیان دیده، تقصیر، خطر، تضمین حق، انتساب ضرر و... دلایلی هستند که غالباً در دکتین حقوقی به عنوان مسؤولیت مدنی ذکر می‌گردد. دکتین حقوقی، مبنای مسؤولیت مدنی را در آغاز تقصیر می‌دانستند. تلاش دکتین حقوقی بود که سبب جدائی مسؤولیت مدنی از مسؤولیت کیفری گردید. ولی اندیشمندان حقوقی در پاره‌ی از موارد خاص از نظریه تقصیر جدا شده و گرایش به نظریه خطر و تضمین حق پیدا نمودند. این گرایش امروزه سرعت بیشتری پیدا کرده است.

یکی از پرسش‌های مهم در مورد موضوعات حقوقی مربوط به مبنای آن‌هاست. بین مبنا و هدف موضوعات رابطه تنگاتنگی وجود دارد و شناسایی مبنای جز با تشخیص اهداف آن‌ها ممکن نیست. از سوی دیگر پاسخ به این سوال که یک موضوع برای چه به وجود آمده وابسته به این سوال است که آن موضوع چیست و بر چه مبنایی استوار است (کاتوزیان، ۱۳۸۵: ۱۶۴). علاوه بر این‌ها مبنای موضوعات غالباً با منافع و کارکردهای آن‌ها خلط می‌شود. از لحاظ لغوی مبنا به ریشه هر چیز،

پایه و بنیان (فرهنگ فارسی عمید) محل ساخت و جایی که ساختمان روی آن ساخته می شود (فرهنگ عربی به فارسی المنجد) تعبیر شده است. مینا در اصطلاح حقوقی از معنای لغوی دور نبوده و بیانگر علت وجودی یک امر است، به گونه ای که آن موضوع وجود خویش را مدیون آن باشد به عبارت دیگر علتی است که وجود موضوعی را لازم می گرداند. مینا در این مفهوم به اصطلاح علت در مفهوم فلسفی بسیار نزدیک است. در مقابل هدف، فایده اصلی و معلول نخستین هر موضوعی است. به سایر محاسن ناشی از یک موضوع که مقصود اصلی از آن نیست و ناخودآگاه و خود به خود حادث می شود اطلاق منفعت می گردد (زراعت، ۱۳۸۰، ج ۱: ۲۸).

علیت، اساس نظام آفرینش و قاعده حاکم بر تمامی روابط است. عقل این قاعده را درک و تایید می کند و در تمام حوزه ها و علوم بدنبال کشف آن، تلاش می کند. فلسفه نظام علی و معلولی را بررسی می کند و پزشکی تقریر این قاعده را در بیماری ها بدنبال می کند. این قاعده در حقوق نیز جریان می یابد. بحث هدف و مینا، برخواسته از همین رابطه است. ارتباط تنگاتنگ هدف و مینا، که اغلب سبب اختلاط می گردد، مویذ این ادعاست.

مینادر موضوعات حقوقی توجیه گر وجود است. اولین تصویری که از لفظ مینا به ذهن خطور می کند مفهوم علت است. ولی این علت، سبب منحصر وجود یک امر نیست چرا که قواعد حاکم بر امور اعتباری با قواعد حاکم بر امور طبیعی و خارجی متفاوت است. منظور آن علتی است که وجود اعتباری یک موضوع را توجیه و ذهن را در برابر سوال از چرایی آن اقناع می نماید. بدین جهت علت های توجیه گر اصل مسؤولیت، مسؤولیت مدنی، حق جبران خسارت و معیار تعیین مسؤول با هم متفاوت بوده و تنها با چنین تفکیکی است که می توانیم از اختلاط مینایی بپرهیزیم و به مینای واقعی مسؤولیت مدنی و نیز چهره های خاص آن پی ببریم.

مینای نهاد مسؤولیت مدنی، در کلیت آن، حمایت از زیان دیده و توزیع عادلانه خسارات است. در ارتباط با نقض حریم خصوصی نیز مسؤولیت مدنی مبتنی بر همین مینا بوده و اهداف جبران خسارات و بازدارندگی را مدنظر دارد. نقض حریم خصوصی، منجر به خسارات متعدد معنوی شده و نیز به معنای بی حرمتی به انسان ها است. در نتیجه به منظور حمایت از کسانی که حریم آن ها نقض گردیده و جهت تحمیل خسارات بر عاملان و مسببان اصلی آن ها، در صورت نقض حریم، مسؤولیت مدنی جریان می یابد.

در حقوق موضوعه ایران و بر اساس ماده ۱ ق. م. در صورتی که شخصی مرتکب تقصیر شد و در نتیجه آن حریم دیگری نقض و زینتی به بار آمد، مقصر مسؤول جبران زیان ها خواهد

«هر کس بدون مجوز قانونی، عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی، به جان، سلامتی، مال، آزادی، حیثیت یا شهرت تجارتمی یا هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده، لطمه ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری می شود، مسؤول جبران خسارات ناشی از عمل خود می باشد.»

بود. بر اساس ماده ۱ مذکور، مینای حق جبران خسارت دارنده ی حریم خصوصی، تقصیر عامل زیان است.

علاوه بر آن، مینای تعیین مسؤول نیز در خسارات ناشی از نقض حریم، تقصیر است. یعنی برای تعیین مسؤول باید بدنبال مقصر بود. فلذا زیان دیده برای دستیابی به یک مسؤول علاوه بر ارکان عام مسؤولیت مدنی، می بایست تقصیر را نیز به اثبات برساند.

مبحث سوم: شرایط تحقق مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی

برای تحقق مسؤولیت مدنی، در هر حال وجود سه شرط اصلی لازم است که در ماده ۱ یک و ده قانون مدنی به آن ها اشاره شده است.

در وهله اول می بایست یک زیان با جمیع شرایط خاص خود، وجود داشته باشد. علاوه بر آن باید یک فعل زیان بار منتسب به یک شخص اثبات گشته و در آخر رابطه سببیت بین این دو عرفاً قابل تصور باشد. این سه شرط به مثابه سه رکن اصلی مسؤولیت مدنی اند که بدون وجود هر یک از آن ها مسؤولیت مدنی تحقق نمی یابد و تنها با وجود هر سه آن ها است که شخصی مسؤول شناخته می شود. علاوه بر آن ها در موضوعاتی که مینای مسؤولیت در آن ها تقصیر است، اثبات تقصیر نیز لازم است. برخی میان تقصیر و فعل زیان بار تفکیک قائل نشده و آن را دور کن مادی و معنوی یک واقعیت می دانند (سنهوری، ۱۳۸۴: ۳۵). عده ای دیگر علی رغم تفکیک میان آن دو، جایگاه و فایده این تفکیک را دقیقاً تعیین نکرده اند (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۵۶). از سوی دیگر در موضوعاتی که مینای مسؤولیت در آن ها خطر است، تقصیر نقشی ایفا نمی نماید. تحقق شرایط مذکور برای ثبوت مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی نیز لازم است، ولی این شرایط در ارتباط با موضوع حریم خصوصی شکل خاصی می یابند و لازم است این شرایط و خصوصیات آن جداگانه تحلیل گشته و بر آن منطبق گردند.

۱- مفهوم و شرایط زیان

ضرر هر گونه نقضی است که از نگاه عرف در اموال حادث شده و نیز هر گونه فوت منفعت و یا لطمه ای است که به احساسات وارد می آید (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۳۸).

برخی ضرر را به گزندی تعبیر نموده اند که به منافع مالی یا غیر مالی افراد وارد می شود (ژردن، ۱۳۵۸: ۸۳).

نقض حریم خصوصی نیز همانند هر فعل زیان بار دیگری سبب می گردد چنین لطماتی بر افراد وارد

شده و یا منافع آن‌ها مختل گردد. دارنده حق حریم خصوصی برای این که بتواند جبران خسارات خود را مطالبه نماید لازم است در وهله اول ثابت نماید ضرری به ناروا بر او وارد گشته است.

دخالت، نظارت، کنترل امور حریم خصوصی و هر اقدام ناقص دیگر (که در مبحث فعل زیان بار به آن‌ها خواهیم پرداخت) در واقع منجر می‌گردد که حق بر حریم خصوصی یک نفر نادیده گرفته شده و به آن لطمه وارد گردد. لطمه به این حق سبب از دست دادن یک منفعت مالی و یا سود اقتصادی نمی‌گردد بلکه سبب می‌گردد دارندگان حریم خصوصی احساس نمایند به آبروی آن‌ها آسیب رسیده، حیثیت آن‌ها خدشه دار گشته، کرامت انسانی آن‌ها پایمال گردیده و به عبارتی کلی‌تر اختیار، آزادی و استقلال آن‌ها مورد تعرض و بی‌حرمتی قرار گرفته است. از مجموع این امور نامطلوب تعبیر به زیان‌های معنوی می‌گردد. به عبارتی دیگر هنگامی که، حریم خصوصی و امور داخل در آن مورد تعرض و دخالت دیگران قرار می‌گیرد، در واقع حق، اختیار و سلطه صاحب آن مختل می‌گردد. این اختلال سبب می‌گردد تا بر دارنده حریم از لحاظ روانی حالت و احساس نامطلوب و دردناکی عارض گردد که عرفاً بسیار ناپسند تر از زیان‌های مالی است. به این تألم و ناراحتی روحی، اطلاق زیان معنوی می‌گردد.

با وجود مخالفت‌هایی که در فقه و حتی حقوق در رابطه با مطالبه خسارات معنوی صورت گرفت؛ گذشت زمان اثبات نمود که نمی‌توان نسبت به آن‌ها بی‌تفاوت بوده و راه حلی برای جبران آن‌ها پیدا نکرد، به همین دلیل مطالبه این گونه خسارات داخل در قوانین گردید. ماده ۱ قانون مسؤولیت مدنی، به پیروی از همین عرف قانون‌گذاری، مقرر داشته:

«هر کس بدون مجوز قانونی، عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان، سلامتی، مال، آزادی، حیثیت یا شهرت تجارتي یا هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده، لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری می‌شود، مسؤول جبران

خسارات ناشی از عمل خود می‌باشد.» اگر چه ماده ۱۰ قانون مسؤولیت مدنی تنها لطمه به حیثیت و اعتبارات شخصی و یا خانوادگی را شامل می‌شود ولی ماده ۲ قانون آئین دادرسی کیفری در مقام بیان زیان‌هایی قابل مطالبه و انواع زیان‌های معنوی، خسارات معنوی را به دو نوع کسر حیثیت یا اعتبار شخصیتی و صدمات روحی تقسیم نموده است.

در نتیجه از آنجا که نقض حریم خصوصی منجر به خسارات معنوی می‌گردد و نیز به دلیل آنکه ایراد هر خسارت معنوی به تصریح قانون مسؤولیت مدنی و قانون آئین دادرسی کیفری مردود بوده و طبق آن‌ها زیان دیده حق می‌یابد که زیان‌های ناشی از آن را مطالبه نماید، فلذا نقض حریم خصوصی و متعاقب آن ورود ضرر نیز شرط اولیه تحقق مسؤولیت مدنی را آماده می‌سازد. نکته‌ای که در آخر لازم است بر آن تأکید کنیم آن است که نقض حریم خصوصی ممکن است منجر به زیان‌های مادی نیز باشد برای نمونه ناقض حریم مسکن هنگام ورود به آن، شیشه خانه را نیز بشکند، اما باید توجه داشت که مطالبه زیان‌های مادی با عنوان‌های دیگری هم چون اتلاف، دارا شدن بلا جهت و... صورت می‌گیرد و احکام آن‌ها در این زمینه نیز جاری است.

از سوی دیگر برای این که زیان وارد بر دارنده حریم خصوصی برای او ایجاد حق مطالبه خسارت نماید، یعنی بتواند برای جبران آن اقدام نماید، لازم است خسارات وارد بر او منطبق با یکسری شرایط عقلی باشد. به بیانی دیگر، اینگونه نیست که هر زبانی ایجاد مسؤولیت نماید بلکه تنها خسارتی باید جبران گردد که عقلاً ناروا و عدالتاً تحمل‌ناپذیر باشد. در وهله نخست زیان بایست نامتعارف و غیر مشروع باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۳۹). یعنی عرفاً قابل مسامحه و چشم‌پوشی نباشد. فی‌المثل نگاه‌های کنایه آمیز و خیره شدن به رفتار یک شخص، اگر چه دخالت در امور خصوصی است اما عرفاً قابل مطالبه نیستند. این زیان‌ها گذشته

از ناچیز بودن نشان و مشقت اثبات با زندگی اجتماعی عجین گشته‌اند.

علاوه بر آن زیان‌هایی قابل مطالبه‌اند که مسلم (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۴۶) و یا به بیانی دیگر قطعیت یافته (ژردن، ۱۳۸۵: ۱۹۸) باشد. طبق این شرط، لازم است ضرر محقق الوجود باشد به این معنا که بالفعل واقع شده یا وقوع آن حتمی باشد (سنهوری، ۱۳۸۰: ۹۷).

بدین ترتیب لازم است مطالبه خسارات ناشی از نقض حریم خصوصی، محقق بودن آن است. یعنی در ایراد خسارت تردیدی نباشد. با این وجود در مورد خسارت معنوی، تحقق این شرط، با یک ایراد و مشکل اساسی روبروست. بر خلاف زیان‌های مادی که عینی و قابل رویت‌اند، زیان‌های معنوی وجدانی بوده و کاملاً شخصی تلقی می‌گردند. به عبارتی دیگر ممکن است عملی در دید یک نفر بی‌حرمتی و نقض حریم خصوصی محسوب گردد، در حالی که شخص دیگری نسبت به آن بی‌تفاوت است، در نتیجه چگونه باید پی به ورود زیان و تحقق ضرر برد؟ به نظر می‌آید در زیان‌های معنوی بایست به یک معیار نوعی تکیه نمود. یعنی راه پی بردن به تحقق زیان و ایراد لطمه معنوی، توجه به واکنشی است که یک انسان عاقل و متعارف در آن شرایط از خود نشان می‌دهد. دادرس باید تحلیل نماید که آیا عمل مذکور سبب ورود خسارت معنوی بر یک فرد معقول و متعارف می‌گردد یا نه؟ در حقوق کشورهای تابع نظام کامن‌لو در دادگاه‌هایی که هیئت منصفه وجود دارد، برای پی بردن به تحقق یا عدم تحقق زیان معنوی و نیز میزان آن از نهاد هیئت منصفه استفاده می‌کنند (صغیری، ۱۳۸۲: ۱۲۳ و ۶۱۶) که به نظر می‌آید کارایی بهتری نسبت به شیوه متبوع در حقوق ما دارد.

برخی مستقیم بودن ضرر را نیز یکی از شرایط زیان برمی‌شمارند (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۴۰) اما به نظر می‌آید از آنجا که در قوانین ما برای مسؤولیت قهری بر خلاف مسؤولیت قراردادی، چنین شرطی تصریح نشده، قید آن درست نباشد (امامی، ۱۳۷۹: ۲۲)، علاوه بر آن به نظر می‌آید

مستقیم بودن ضرر، پیش از آنکه صفت زیان باشد به رکن سببیت باز گشته و گویای کیفیت آن باشد.

شرط آخر، جبران نشده بودن زیان های معنوی است. هیچ خسارتی را نمی توان دوبار درخواست کرد. در هر مورد که به وسیله ای از زیان دیده جبران خسارت می شود، ضرر از بین می رود و دوباره نمی توان آن را مطالبه نمود.

باید توجه داشت که خسارت معنوی ناشی از نقض حریم خصوصی را نمی توان به صورت کامل و به نحوی که آثار آن کاملاً محو گردد جبران نمود. بلکه هدف از مسؤولیت مدنی در این مورد پرداخت مبلغی پول یا هر اقدام دیگری جهت کاستن از آلام و تسکین زیان دیده و نیز بازداشتن عامل زیان از اقدام دوباره به نقض آن است. به همین دلیل اگر پس از نقض حریم خصوصی، زیان دیده تسکین یابد که دیگر آثار زیان عرفاً مرتفع شده باشد، مطالبه زیان مورد نمی یابد. فرض کنید مردی، تصاویر خصوصی زنی را مشاهده نموده باشد، و در نتیجه آن زنی معنوی بر آن زن وارد آید حال چنانچه قبل از مطالبه خسارات معنوی توسط او، آن دو با هم ازدواج نمایند، در این صورت به دلیل انتفاء زیان معنوی و تسکین آلام زیان دیده، مطالبه خسارات ممکن نخواهد بود.

پرسش دیگری که در رابطه با تحقق ضرر لازم است پاسخ دهیم آن است که آیا صرف نقض حریم خصوصی برای تحقق حق جبران خسارت کافی است یا علاوه بر نقض حریم خصوصی لازم است ضرر نیز اثبات گردد؟

همان گونه که گفته شد اثبات تحقق ضرر معنوی امری دشوار بوده و تنها راه پی بردن به آن استفاده از ملاک نوعی است. بر همین اساس لازم است پذیرفته شود که نقض حریم مرادف با ورود خسارت باشد. یعنی صرف نقض حریم، سبب مسؤولیت گردد و ورود خسارت مفروض باشد. چرا که غالب مردم و نوع عقلا به مجرد نقض حریم و ورود بیگانگان در آن از لحاظ روحی آشفته شده و لطمات روحی و روانی را احساس می کنند. بدین جهت اثبات نقض

حریم برای اثبات ورود ضرر کافی است و بعد از آن تنها مشکل مربوط به میزان خسارت و میزان پول مقابل آن باقی می ماند. حل این مشکل در حقوق داخلی ما بدست دادرس و در حقوق کشورهای کامن لو بدست هیئت منصفه است.

۲- فعل زیان بار

یکی دیگر از ارکان مسؤولیت مدنی، فعل زیان بار است. برخی این رکن را با تقصیر یکی دانسته و در تعیین نقش و جایگاه آن ها دچار اختلاط شده اند. به این ترتیب که تقصیر رارکن مسؤولیت دانسته و به همین عنوان به تحلیل آن پرداخته اند (جلیوند، ۱۳۷۴: ۷۳). برخی دیگر به طور مختصر میان فعل زیان بار و تقصیر تفکیک قائل شده اند (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۶۵)

به نظر می آید منظور از رکن امری است که وجود یک نهاد متوقف به آن است و بدون آن رکن امکان تحقق آن نهاد وجود نخواهد داشت. ارکان مسؤولیت مدنی در واقع هر کدام به مثابه علت ناقص در فلسفه ایفای نقش می کند. اگر معتقد باشیم تقصیر رکن مسؤولیت مدنی است، لازم می آید که در تمامی مصادیق مسؤولیت مدنی، تقصیر محقق باشد. در حالی که اینگونه نیست. فی المثل در مسؤولیت ناشی از حوادث رانندگی، تحقق مسؤولیت متوقف به تقصیر نبوده و تقصیر رکن محسوب نمی گردد.

به همین دلیل ما از فعل زیان بار به عنوان رکن دیگر مسؤولیت مدنی سخن خواهیم گفت و همان گونه که سابقاً گفتیم، تقصیر در تعیین مسؤول ایفای نقش می کند نه در تحقق مسؤولیت مدنی. لذا در هر موردی که تقصیر مبنای تعیین مسؤول است (طبق ماده ی یک ق.م.م. تقصیر به عنوان اصل تعیین مسؤول در نهاد مسؤولیت مدنی پذیرفته شده است) زیان دیده علاوه بر فعل زیان بار می بایست تقصیر عامل زیان را نیز اثبات نماید. در نتیجه نخست باید تبیین نمائیم فعل زیان باری که برای تحقق مسؤولیت مدنی نقض حریم لازم است، چیست و اشکال و مصادیقی از آن را به عنوان نمونه، احصاء نمائیم. سپس لازم است مفهوم تقصیر را به عنوان شرط تعیین مسؤول

تحلیل نموده و بررسی نمائیم آیا تقصیر معیار مناسبی برای تعیین مسؤول هست یا نه؟

به نظر می رسد منظور از فعل زیان باری که موجب مسؤولیت مدنی نقض کننده حریم خصوصی می گردد، هر عملی است که سبب نقض حریم گردد؛ یعنی هر عملی که با حق فرد بر حریم خصوصی او متضاد و مغایر باشد. به عبارت دیگر هر اقدامی که حاکمیت، اداره و یا کنترل امور خصوصی داخل در حریم خصوصی را به هر نحوی از اختیار فرد خارج کند و یا با آن مغایر باشد، نقض حریم خصوصی تلقی شده و فعل زیان بار محسوب می گردد. در این صورت با اجتماع دو شرط دیگر یعنی ورود ضرر و رابطه سببیت، مسؤولیت محقق می گردد.

نگاه کردن، نظارت کردن، کنترل نمودن، تعرض نمودن، افشاء نمودن و... از جمله افعالی است که به وسایل مختلف در قالب های متنوع سبب نقض حریم خصوصی شده و فعل زیان بار محسوب می گردند. برای این که مسؤولیت متحقق گردد باید در نتیجه این افعال زبانی به بار آمده، و عامل زیان در ارتکاب این افعال تقصیر نموده باشد. به عبارت دیگر هر فعلی که مستقیماً یا به طور غیر مستقیم، سبب لطمه، بی احترامی، تعرض و یا نقض حق فرد بر حریم خصوصی می گردد، فعل زیان بار به شمار می آید.

اعلامیه کنفرانس حقوقدانان درباره حق حریم خصوصی، که در سال ۱۹۶۷ در استکهلم تصویب شد، در بند دو پاره ای از اعمال را ذکر نموده است که ما به عنوان مصداق فعل زیان بار و عمل ناقض حریم، به آن ها اشاره می کنیم:

- ۱- مداخله دیگران در زندگی خصوصی، زندگی خانواده و منزل انسان ها

- ۲- مداخله دیگران در تمامیت جسمانی یا روانی یا در آزادی معنوی و فکری آنان
- ۳- حملات و تعرضات به آبرو، شهرت و حیثیت آنان

- ۴- ساختن چهره های کاذب و دروغین از آنان
- ۵- افشای وقایع نامربوط و آزار دهنده در باره ی زندگی خصوصی آنان

- ۶- استفاده از نام، هویت یا شباهت آنان

۷- جاسوسی یا فضولی کردن، پائیدن و به ستوه آوردن آنان
 ۸- دست اندازی، در مکاتبات، مراسلات و مخابرات آنان
 ۹- سوء استفاده از ارتباطات خصوصی، اعم از کتبی یا شفاهی
 ۱۰- افشای اطلاعاتی که بر اساس اعتماد حرفه‌ای به فردی داده شده است (به نقل از انصاری، ۱۳۸۶: ۱۸).

برای تحقق مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی، تقصیر نیز شرط است. منتها کارکرد تقصیر در نقشی است که برای تعیین مسؤول ایفا می‌کند. لازم است تقصیری پدید آمده و در نتیجه آن تقصیر، فعل زیان باری منجر به نقض حریم گردد و در پی آن زیان به دارنده آن وارد شود. از تقصیر تعاریف مختلفی به میان آمده است. برخی تقصیر را وضعیتی اعتباری می‌دانند که در اثر ارتکاب عمل بدون مجوز قانونی، عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی در یک شخص یافت می‌شود. این وضعیت اعتباری (تقصیر) یا عمدی است یا غیر عمدی (امامی، ۱۳۷۹: ۳۱).

برخی دیگر تجاوز از رفتار انسانی متعارف را که در همان شرایط وقوع حادثه دارد، تقصیر دانسته و معتقد اند، تقصیر یک مفهوم نوعی و اجتماعی است (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۶۷). تقصیر در نظر عده‌ای دیگر عبارت است از اخلال در تعهد قانونی، که دارای ۲ رکن مادی و معنوی است. رکن مادی آن تعدی است و رکن معنوی آن تمیز و قوه ادراک است (سنه‌وری، ۱۳۸۴: ۳۵). تقصیر در جایی که قرارداد وجود ندارد، عدم رعایت تکلیف خارج از قرارداد است که از پیش وجود داشته است، و این تکلیف همیشه دارای ماهیتی یکسان نیست و ممکن است یک تکلیف معین و تصریح شده قانونی باشد یا یک تکلیف کلی که ماهیت آن معین نیست (ژردن، ۱۳۸۵: ۷۵).

از میان تعاریف مذکور، تعریف اخیر مقبول تر به نظر می‌آید. زیرا تقصیر در واقع به معنای عدم

اینگونه نیست که هر زیانی ایجاد مسؤولیت نماید بلکه تنها خسارتی باید جبران گردد که عقلاً ناروا و عدالتاً تحمل ناپذیر باشد. در وهله نخست زیان بایست نامتعارف و غیر مشروع باشد یعنی عرفاً قابل مسامحه و چشم پوشی نباشد. فی المثل نگاه‌های کنایه آمیز و خیره شدن به رفتار یک شخص، اگر چه دخالت در امور خصوصی است اما عرفاً قابل مطالبه نیستند.

رعایت یک تکلیف و یا تعهد است. این تکلیف گاه معین بوده و در قوانین به آن صراحتاً اشاره شده، مثلاً تکلیف ایست هنگام قرمز شدن چراغ راهنمایی و رانندگی یا بستن کمربند ایمنی. هر گاه چنین تکلیفی وجود نداشته باشد یک تکلیف کلی دیگر همانند یک قاعده کلی وجود دارد که بر رفتار انسان‌ها حکم فرماست. مضمون این قاعده لزوم احتیاط در رفتار و در نظر گرفتن همه مراقبت‌های لازم است. این تکلیف مبتنی بر یک هنجار رفتاری است که گاهی هنجار مدنیت نامیده می‌شود (همان، ص ۷۶). برخی از این هنجار به تکلیف به رفتار همانند رفتار انسانی معقول و متعارف تعبیر نموده اند (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۷۲).

طبق ماده ۱ و ۱۰ قانون مسؤولیت مدنی، برای این که دارنده حریم خصوصی، بتواند خسارات خود را مطالبه نماید باید ناقض آن مرتکب تقصیر شده باشد. سوال مطرح آن است که تقصیر در موضوع نقض حریم خصوصی چیست؟ به نظر می‌آید یک تکلیف کلی در زمینه حق حریم خصوصی بر آحاد مردم حاکم است. بدین ترتیب که تمام مردم مکلف اند حقوق هم

دیگر و از جمله حق بر حریم خصوصی را رعایت کنند و تنها در موارد مجاز قانونی حق ورود به حریم خصوصی دیگران وجود دارد. هر گاه اثبات گردد که حریم خصوصی نقض شده، به صرف این که یک مجوز قانونی یافت نگردد، تقصیر محقق شده و نیاز به اثبات جداگانه آن نیست.

تقصیر در مسؤولیت مدنی نقض حریم، نقش تعیین مسؤول را ایفا می‌نماید. ولی از آنجا که اثبات آن دشوار است و بخاطر آنکه ابتناء تعیین مسؤول بر تقصیر در برخی از چهره‌هایی نقض حریم با اهمیت و حساسیت و تهدید عامل زیان سازگاری ندارد، لازم است که در این مبنا اصلاحاتی صورت گیرد. بدین صورت که در موارد نقض حریم توسط دولت یا مأموران آن، نظریه خطر جایگزین تقصیر شده و ایجاد حق جبران خسارت بر علیه دولت به صرف اثبات رابطه سببیت و بدون نیاز به اثبات تقصیر، محقق باشد. همچنین در مورد اعمال ناقض حریم خصوصی توسط شرکت‌های خصوصی دارای نفوذ و قدرت اقتصادی، تقصیر مفروض باشد. البته تا زمانی که چنین تغییری در قوانین رخ نداده، رویه قضائی می‌تواند با پذیرش نظر مذکور (نقض حریم به معنای عدول تکلیف کلی و در نتیجه تقصیر) و عمل به آن اثبات و مطالبه خسارات ناشی از نقض حریم خصوصی را از دشواری موجود خارج نماید. این امر در مواردی که نقض حریم توسط دولت و یا مأموران آن رخ می‌دهد بسیار بدیهی است. چرا که تکلیف اولیه دولت حفظ و پاسداری از حریم خصوصی افراد است و نقض آن معنایی جز تقصیر ندارد.

۳- رابطه سببیت

منظور از رابطه‌ی سببیت، رابطه‌ی است که در آن ضرر به مثابه معلول و فعل زیان بار به مثابه علت است. ولی این رابطه دقیقاً مطابق با رابطه علت و معلول در فلسفه نیست که وجود یکی وابستگی حقیقی کلی به دیگری داشته باشد.

آن چه برای تحقق این رابطه لازم است، پذیرش عرف است. به عبارتی دیگر اگر عرف وجود این رابطه را تأیید کرد و عقلاً تحقق آن

را محرز دانستند، این رابطه مفروض خواهد بود اگر چه دقیقاً اینگونه نباشد.

وجود این رابطه در انواع مختلف مسؤولیت‌های مدنی اعم از اتلاف و تسبیت لازم است. منتها در جایی که مبنای تعیین مسؤول، تقصیر اوست علاوه بر آن، رابطه سببیت می‌بایست میان تقصیر و فعل زیان بار نیز محقق باشد. اما از آنجایی که اثبات رابطه سببیت میان تقصیر و ضرر در واقع متضمن هر دو رابطه (تقصیر و فعل زیان بار و فعل زیان بار و ضرر) است، در این حالت از مسؤولیت مدنی، اثبات همین رابطه را شرط دانسته اند. به عبارت دیگر باید توجه داشت که لزوم اثبات رابطه سببیت بین تقصیر و ضرر در مواردی که مبنای تعیین مسؤول، تقصیر است؛ به معنای تغییر رابطه‌ی سببیت در این موارد نیست. در تمام موارد مسؤولیت مدنی، رابطه‌ی سببیت میان فعل زیان بار و ضرر، لازم‌الاتبات است، ولی در موارد مذکور چون علاوه بر آن، لازم است رابطه‌ی سببیت میان تقصیر و فعل زیان بار نیز اثبات گردد؛ یعنی اثبات گردد تقصیر منجر به آن فعل زیان بار شده؛ و نیز از آنجایی که اثبات رابطه‌ی سببیت، میان تقصیر و ضرر متضمن هر دوی آن هاست، همین رابطه‌ی اخیر ملاک قرار می‌گیرد.

نکته‌ی مهم دیگر آنکه، بر خلاف آن چه برخی معتقدند قوه‌ی قاهره، تقصیر زیان دیده و عمل شخص ثالث عوامل رافعه مسؤولیت نیستند (سنه‌وری، ۱۳۸۴: ۱۷۴) بلکه عواملی اند که رابطه‌ی سببیت میان امور مذکور را منتفی می‌سازند. فلذا هرگاه نقض حریم خصوصی و خسارات ناشی از آن، عرفاً منتسب به یک حادثه‌ی قهری، تقصیر زیان دیده و یا عمل شخصی غیر از ناقض حریم خصوصی باشد، به دلیل عدم تحقق سببیت میان نقض و ضرر، مسؤولیت مدنی عامل زیان متحقق نمی‌گردد. چرا که رابطه سببیتی بین فعل او و ضرر نیست. مثلاً هنگامی که مأموران انتظامی به دستور خلاف قانون دادرسی، حریم خانه را نقض می‌کنند به دلیل عدم انتساب ضرر به فعل

زیان بار آن ها و ناشی شدن نقض حریم از تقصیر دادرسی، آن ها مسؤول نخواهند بود. با وجود این تحقق مسؤولیت دادرسی متوقف بر این است که ضرر عرفاً منتسب به فعل زیان بار آن ها باشد. یعنی تحقق مسؤولیت مدنی در این فرض منوط است به اثبات رابطه سببیت بین فعل زیان بار مأموران انتظامی و ضرر ناشی از نقض حریم خصوصی، در حالی که تعیین مسؤول با توجه به تقصیر دادرسی و اقوی بودن آن، صورت می‌گیرد.

مبحث چهارم: علل موجهه نقض حریم خصوصی

هر کس به دیگری به ناروا زیان بزند، مکلف است آن را جبران نماید. به عبارت دیگر تمام زیان‌های ناروا می‌بایست جبران گردد.

پرسش اساسی راجع به ناروا بودن آن و معیار ناروایی در اینجا نیز مطرح می‌گردد، بدین صورت که نقض حریم خصوصی افراد و ورود به آن‌ها در چه مواردی نارواست و در چه مواردی روا و به حق است؟

امروزه با پذیرش قانون به عنوان معیار عمل انسان‌ها در اجتماع، همگان پذیرفته اند که تنها مورد قابل قبول برای نقض حریم، تجویز قانون است. یعنی تنها در صورتی می‌توان امور خصوصی مردم را مشاهده، کنترل و نظاره نمود که تجویز و اذن قانونی وجود داشته باشد.

قوانین امروزه در برخی مصادیق به دلیل ناروا نبودن فعل زیان بار و یا نبود رابطه‌ی سببیت، تحقق مسؤولیت مدنی را ممتنع میدانند. دفاع مشروع، غرور و اجبار به دلیل توجیه کردن فعل زیان بار و اثبات ناروا نبودن آن و نیز قوه‌ی قاهره، تقصیر زیان دیده و فعل شخص ثالث به دلیل از بین بردن رابطه‌ی سببیت، مانع از تحقق مسؤولیت مدنی می‌گردند.

علاوه بر موارد مذکور پاره‌ای عناوین کلی وجود دارند که نقض حریم خصوصی را توجیه می‌کند. بند ۲ ماده‌ی هشت کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در این رابطه مقرر داشته:

«۲. مقامات دولتی حق هیچ‌گونه مداخله در اعمال حق مذکور (حق بر حریم زندگی، خصوصی) را ندارند مگر مطابق با احکام و قوانین و در صورتی که مداخله‌ی آن‌ها در چهارچوب جامعه مردم سالار برای امنیت ملی، سلامت عمومی یا رفاه اقتصادی کشور، پیشگیری از بی‌نظمی یا جرم، حمایت از بهداشت یا برای حمایت از حقوق و آزادی‌های دیگران ضروری باشد.»

همان‌گونه که در این ماده‌ی نیز به وضوح قابل مشاهده است هر گونه نقض حریم خصوصی، برای این که موجه و روا تلقی شود در وهله‌ی اول باید مطابق با قانون و بر اساس آن باشد علاوه بر امنیت، سلامت عمومی، پیشگیری از بی‌نظمی امروزه عناوین دیگری هم چون مصلحت عمومی، مصلحت نظام، مبارزه با تروریسم و... اسباب دیگری هستند که برای نقض حریم خصوصی به کار می‌روند. این اصطلاحات علی‌رغم این که کاربرد زیادی دارند، مفهوم روشنی نداشته و تعریف دقیقی از قلمرو آن‌ها در قوانین صورت نگرفته است. در نتیجه تنها مورد مجاز برای نقض حریم خصوصی که موجب مسؤولیت نمی‌گردد، موردی است که قانون تصریح کرده باشد. قوه قاهره، دفاع مشروع، اجبار و غرور از جمله آن‌هاست (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۷۰-۴۰). علاوه بر آن‌ها امروزه عناوین کلی و مردم‌پسند دیگری نیز ظهور یافته‌اند. امنیت ملی، مصلحت نظام، حقوق بشر و... از جمله آن‌هاست. در صحت نقض حریم خصوصی در صورت اقتضاء این موارد و ضروری بودن آن‌ها، تردیدی وجود ندارد. منتها لازم است برای جلوگیری از هر گونه سوءاستفاده تفصیل آن‌ها در قوانین معلوم گردد.

مبحث پنجم: آثار مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی

هنگامی که ارکان مسؤولیت مدنی فراهم باشد و عامل توجیه‌کننده‌ای برای زیان یافت نگردد، زیان دیده‌ی دارنده‌ی آن عامل زیان، جبران خسارات خود را مطالبه نماید.

دعوای مسؤولیت مدنی

خواهان دعوای مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی، دارنده حریم خصوصی است. علاوه بر اشخاص حقیقی که می‌توانند حریم خصوصی داشته باشند، اشخاص حقوقی نیز چنین حریمی دارند. اگر در نتیجه انتشارات خلاف واقع به اعتبار تجاری آن‌ها لطمه وارد آید، آن‌ها ضمن اقامه دعوای مسؤولیت مدنی نقض حریم، می‌توانند جبران خسارات ناشی از کسر اعتبار را که به مثابه لطمه به آبروی اشخاص حقیقی است، مطالبه نمایند. منتها در فرضی که حریم خصوصی متعلق به یک گروه باشد، مثل اهالی خانه یا یک شرکت، سوال مطرح می‌گردد که آیا تمامی آن‌ها می‌توانند به طور جداگانه مطالبه خسارت نمایند و یا تنها مالک خانه یا نماینده گروه، باید به نمایندگی از همه آن‌ها اقدام کند؟ به نظر می‌آید می‌بایست میان فرضی که گروه دارای شخصیت حقوقی است و حالتی که چنین شخصیتی ندارد تفکیک قائل شده و در حالت اول ضرر را وارد به آن شخصیت دانسته و مطالبه آن را بر عهده نماینده گذاشت در فرض دوم، اولین عضو گروه که اقدام نماید، چنین حقی خواهد داشت (سنه‌وری، ۱۳۸۴: ۱۴۵).

در دعوای مسؤولیت مدنی نقض حریم خصوصی، موضوع دعوا و خواسته او جبران زیان‌های وارده بر اوست. اگر خواهان میزان مبلغی را در دادخواست قید کرده باشد، دادگاه نمی‌تواند به بیش از آن حکم نماید. خواهان نمی‌تواند دعوای مسؤولیت مدنی (حق اقامه) را در قالب قرارداد به دیگری منتقل نماید. چرا که خسارت جنبه مالی نداشته و وابسته به خود اوست. البته در مورد این که آیا پس از فوت دارنده حریم خصوصی، حق مطالبه نقض واقع شده در زمان حیات او به ورثه دارنده حریم منتقل می‌گردد و یا نه، باید گفت به دلیل آنکه ورثه ادامه دهنده شخصیت متوفی بعد از او بودند و لطمه به او به نوعی لطمه به آن‌ها نیز هست، پذیرش انتقال حق در این فرض عادلانه تر به نظر می‌آید. بار اثبات دعوای مسؤولیت مدنی از

لحاظ فعل زیان بار، ضرر و رابطه سببیت بر عهده خواهان (دارنده حریم خصوصی) است و در این راه از تمام ادله اثبات دعوا می‌تواند استفاده نماید. خواننده دعوای مسؤولیت مدنی نیز، ناقض حریم خصوصی محسوب می‌گردد

جبران خسارت

برای جبران خسارات ناشی از نقض حریم خصوصی که غالباً به صورت غیر مادی بوده و امکان اعاده کامل وضع سابق وجود ندارد، بهتر است شیوه‌ای اتخاذ گردد که تا حد ممکن زیان‌ها و آلام ناشی از نقض حریم را مرتفع نماید. غالباً برای تسکین این آلام و جبران آن‌ها، از شیوه‌ی پرداخت نقدی استفاده می‌شود، باید توجه داشت که پرداخت نقدی تنها شیوه ممکن نبوده و دادرسی می‌تواند با توجه به اوضاع و احوال قضیه و شرایط زیان دیده و میزان کارایی پرداخت نقدی، از شیوه‌های دیگری نیز استفاده نماید. الزام عامل زیان به عذر خواهی با تشریفات خاص و یا حکم به انتشار محکومیت کیفری و مدنی ناقض حریم خصوصی در رسانه‌های گروهی، از جمله سایر شیوه‌هاست. (حاجی عزیزی، ۱۳۸۰: ۱۲).

تمام مباحث راجع به مسؤولیت مدنی نقض حریم و نمود واقعی آن، در تعیین میزان خساراتی است که در مرحله صدور رأی لحاظ می‌گردد. به عنوان یک قاعده کلی باید مد نظر داشت که در تعیین میزان خسارات در هر قالبی که باشد باید ضررهای مستقیم معیار قرار گیرند و برای پی بردن به آنکه کدام ضررها مستقیم است، باید به داوری عرف مراجعه کرد. از سوی دیگر تعیین میزان خسارات نیز طبق ماده ۳ قانون مسؤولیت مدنی از اختیارات دادرسی دادگاه است. در تعیین میزان خسارات به حالات زیان دیده و اوضاع و احوال حاکم به شرایط دعوا بایست توجه داشت. معیار تشخیص اصل ورود یا عدم ورود زیان، معیار نوعی است. در تعیین میزان این خسارات به ناچار بایست اوضاع و احوال شخصی و حالات روانی او را نیز مدنظر قرارداد و بدون توجه به آن امکان ارزیابی دقیق

خسارات ممکن نخواهد بود. در تعیین میزان خسارات، اوضاع و احوال شخصی عامل زیان از حیث توانائی مالی یا عدم و یا عسرو حرج تأثیر نخواهد داشت.

پس از تعیین میزان خسارات دادرسی با توجه به پاره‌ای موارد دادگاه با توجه به قسمت اخیر ماده ۱۰ قانون مسؤولیت مدنی می‌تواند میزان خسارت را تشدید یا تخفیف دهد.

به نظر می‌آید استعمال نظر عرف با استفاده از شیوه‌هایی هم چون تشکیل هیئت منصفه، برای تعیین خسارات و شیوه‌ها و مبالغ پرداختی، می‌تواند کارآمدی و نتایج بهتری داشته باشد.

مبحث ششم: لزوم حمایت مدنی

خاص از حریم خصوصی

در یک جامعه مردم سالار حریم خصوصی منافع متعددی دارد. بر اساس اعتقاد آلن وستین (Alen Westin) از یک سو حریم خصوصی، تمایل انسان‌ها برای زیر سلطه و نفوذ دیگران نبودن را متحقق می‌سازد و متقابلاً نقض حریم خصوصی وابستگی شخصیتی انسان‌ها را بدنبال دارد. با رخنه در قلمرو خصوصی افراد و اطلاع از امور محرمانه و اسرار گونه آن‌ها، ناقض حریم خصوصی توانایی استهزا و شرمسار کردن زیان‌دیده را با تمسک به اطلاعات حاصل از وقایع رخ داده در آن حریم، بدست می‌آورد و بدین وسیله امکان سلطه و کنترل بر او را فراهم می‌آورد و ای بسا از این راه می‌تواند از شخص اخاذی کند. علاوه بر این‌ها انسان‌ها امروزه در پشت نقاب‌ها مخفی‌اند، اگر این نقاب‌ها پاره گردند و خویشان واقعی یک نفر بر همگان معلوم گردد، در حالی که دیگران از دید او کماکان ناشناس و مخفی در پشت نقاب هستند، زمینه ناراحتی و تضرر روانی چنین فردی مهیا شده و در نتیجه متحمل زیان‌های متعدد اخلاقی و اجتماعی می‌گردد (LRCOHK, 2004: 12).

گذشته از اینها، حریم خصوصی فضای رهایی، شکوفایی و بروز احساسات را فراهم می‌سازد. جنبه‌های مختلفی از تظاهر و تحقق احساسات در قلمرو خصوصی شخصی انسان‌ها متحقق

می‌گردد. افراد در یک روز عادی زندگی نقش‌های مختلفی را بازی می‌کنند ولی تمام انسان‌ها فقط در یک دوره‌ی معقول و متعارف می‌توانند نقش‌های متضاد را به درستی ایفا نمایند. برای نگهداری و حفظ سلامت جسمی و روانی لازم است یک محدوده‌ای وجود داشته باشد تا افراد بدور از انظار دیگران بتوانند استراحت کرده و خود را برای پذیرش نقش‌های اجتماعی جدید مهیا سازند. حریم خصوصی این امکان را نیز فراهم می‌آورد تا افراد موقتاً بر چسب و نقش‌های اجتماعی منحرف شوند و آن زمانی است که تنها و یا همراه با دوستان و یا آشنا یانند. در این زمان از آسودگی، آرامش و راحتی ناشی از این قلمرو برخوردار خواهند بود. از سوی دیگر حریم خصوصی نقشی همانند سوپاپ سلامتی را ایفا می‌نماید. بدین صورت که امکان تخلیه روانی و بازگشت به حالت عادی را از طریق اعمال احساسات ناشی از عصبانیت، علاقه، روابط جنسی و... فراهم می‌سازد. وجود حریم خصوصی برای تخلیه احساسات جنسی و عاطفی امری اجتناب‌ناپذیر است. انسان‌هایی نیز که متحمل زیان یا عیبی در زندگی اجتماعی شده‌اند و یا متأسفانه و نادیده واقع‌ای هستند همانند قربانی جرائم و تصادفات و مجرمان تادیب شده، برای بازبایی و بازگشت به حالت اولیه نیازمند حریم خصوصی هستند (Ibid. pp11-12). راث گاوینسون (Ruth Gavison)، نیز برخی از کارکردهای حریم خصوصی را به تفصیل بررسی کرده است. به اعتقاد وی، حریم خصوصی مرکز کمالات، فضائل و مطالبات نیک آدمی است (Ibid. p13).

علاوه بر آن ایجاد و ارائه فناوری‌ها و خدمات جدید به ویژه در بخش الکترونیک از قبیل رایانه‌ها، شبکه جهانی اینترنت، موبایل و سیستم ارتباطی دیگری هم چون تلفن، رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها، مجلات و... که در نتیجه توسعه عموم نوین و ظهور صنایع جدید بوده، علاوه بر منافع و محاسن زیادی که دارند، همواره مجموعه‌ای از نقاط ضعف و معایبی را

به همراه داشته‌اند. شایع‌ترین مفسده ناشی از این فناوری‌ها، تهدیدی است که برای حریم خصوصی افراد دارند. نگرانی ناشی از متزلزل بودن حریم خصوصی و امکان هر لحظه‌ای تجاوز به آن به مشکلی حاد تبدیل شده است. از سوی دیگر ابزارهایی با این تکنولوژی نوین تولید شده‌اند که صرفاً برای جاسوسی، دخالت و نظرات در امور محرمانه کاربرد دارند. کاربرد متعارف و اصلی خود کارهای دوربین دار، ساعت مچی، دکمه، عینک و پرز دوربین دار که در هر مکانی قابلیت نصب داشته و امکانات اجرائی فراوانی دارند، جاسوسی و نقض حریم خصوصی است. دوربین‌هایی که به روی چشمی درهای آپارتمان‌ها نصب می‌گردند و به دوربین‌های برعکس کننده چشمی درها نام گذاری شده‌اند، به راحتی امکان مشاهده امور داخل در خانه مردم را فراهم می‌نمایند.

اگر تهدیدی که سیستم‌های حاکمیتی امروزی برای حریم خصوصی دارند را به موارد مذکور بیافزاییم، پذیرش و اعتقاد به موقعیت خاص حریم خصوصی و لزوم حمایت ویژه از آن آسان می‌گردد. کنترل مکالمات تلفنی و ارتباطات اینترنتی مانند پست الکترونیک، اشکال غالب نقض حریم خصوصی توسط دولت‌هاست که کثرت وقوع آن‌ها سبب عادت مردمان گشته است. دولت‌ها که رسانه‌ای اطلاع‌رسانی در اختیار دارند، با توجیه اقدامات خود برای حفظ نظم، امنیت، مبارزه با تروریسم، زمینه نقض حریم خصوصی را فراهم می‌کنند.

با توجه به موارد مذکور روشن می‌گردد که حمایتی که در قانون مسؤولیت مدنی از حریم خصوصی صورت گرفته با حساسیت و اهمیت آن سازگار نیست. قطعاً واضعان ق.م.م در ماده‌ی یک توجهی به ویژگی‌های خاص و مصادیق ویژه مسؤولیت مدنی نداشته‌اند بلکه در مقام وضع یک مبنا و قاعده کلی برای مسؤولیت مدنی بوده‌اند. با تصویب این قانون مسؤولیت در تمام موارد مبتنی بر تقصیر گردید. باید توجه داشت که این قانون در زمان تصویب بدلیل قانونی

کردن خسارات معنوی و وضع یک قاعده کلی برای مسؤولیت مدنی و نیز بیان تفصیلی راجع به پاره‌ای مصادیق خاص، گام مهمی در جهت پیشرفت نهاد مسؤولیت مدنی بوده و حتی امروزه نیز می‌بایست به دلیل نقش بازدارندگی و جبران‌کنندگی که تقصیر ایفاء می‌کند، کماکان مسؤولیت مبتنی بر تقصیر را در اعمال انسان‌ها به عنوان یک قاعده حفظ کرد. از سوی دیگر باید پذیرفت که اعتقاد به تقصیر در پاره‌ای مصادیق، کارایی مناسبی برای جبران خسارات و حتی بازدارندگی نداشته و از آنجا که لازم است حقوق خود را با دیگر گونی‌ها، پیشرفت‌ها و نیازهای نوین هماهنگ سازد، لزوم بازنگری در مبانی مسؤولیت در پاره‌ای از موضوعات خاص، به شدت احساس و ناکارآمدی تقصیر در آن‌ها به وضوح مشاهده می‌گردد. اگر چه لازم است تقصیر، به عنوان یک قاعده کلی و در زیان‌هایی که از اشخاص حقیقی خصوصی حاصل می‌گردد، مبنای تعیین مسؤول باشد، منتها در مصادیقی از نقض حریم خصوصی، اعتقاد به تقصیر، به عنوان مبنای تعیین مسؤول، نمی‌تواند زمینه ساز تحقق کارکردها و اهداف مسؤولیت مدنی باشد. به عبارت دیگر به دلیل عدم انطباق مبنای تقصیر در پاره‌ای از مصادیق نقض حریم خصوصی با اهداف و کارکردهای مسؤولیت مدنی لازم است مبنای تعیین مسؤول در این موارد با توجه به عدالت و اصول کلی دیگری هم چون اصل فساد آور بودن قدرت و... تغییر یابد.

نخستین مورد مربوط به حالتی است که نقض حریم خصوصی منتسب به دولت و یا کارمندان آن باشد. ماده‌ی ۱۱ ق.م.م مبنای تعیین مسؤول را در این مورد نیز تقصیر می‌داند. بر طبق این ماده‌ی دولت نسبت به اعمال کارکنان خود مسؤولیت ندارد و علاوه بر آن از جبران خسارات ناشی از اعمال حاکمیتی خود نیز معاف بوده و تنها با مسامحه و این تعبیر که نقص وسایل اداری نیز مربوط به تصمیمات فردی کارمندان است، مسؤولیت دولت را در این مورد

می‌توان ناشی از فعل غیر دانست (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۱۲۶). این در حالی است که با توجه به تهدیدات دولت در رابطه با حریم خصوصی، ابتدای مسؤولیت دولت بر تقصیر چندان قابل توجیه به نظر نمی‌آید. اقتضای عدالت آن است که در اینگونه خسارات به صرف انتساب آن خسارات به دولت یا مأموران دولتی، دولت مسؤول شناخته شود. خطری که دولت برای حریم خصوصی دارد با توجه به قدرت گسترده آن و سیل عظیم اطلاعاتی که از مردمان در اختیار دارد و به ویژه با مد نظر قرار دادن نهاد های مدیریتی و اجرایی فراوانی که کنترل آن ها دست دولت است، بسیار روشن و بدیهی است. مسؤولیت دولت شایسته است که بر همین خطر استوار باشد و لزومی بر اثبات تقصیر نیست. دولت موظف است تدارکی بیندیشد و تمهیداتی

فراهم آورد که از نقض حریم خصوصی جلوگیری کرده و مانع از تضييع این حق مردم گردد چرا که مکلف و متعهد به تأمین حقوق ملت است. در فرضی که دولت از این تعهد و تکلیف خود به صورت کاملاً متضاد و در قالب نقض آن، تخطی و سرپیچی می‌نماید، فرض مسؤولیت کمترین حمایتی است که می‌توان از زیاندیدگان در برابر او انجام گیرد. در نتیجه به نظر می‌آید تقصیر نمی‌تواند در مواردی که نقض حریم توسط دولت و یا کارمندان صورت می‌گیرد، برای جبران خسارات و حمایت مدنی از زیان دیده، کارآمدی مناسب و عادلانه‌ای داشته باشد. لازم است مسؤولیت مبتنی بر تقصیر در این فرض، به فرض مسؤولیت دولت جایگزین گردد علاوه بر دولت، مبنای اثبات تقصیر برای شرکت های بزرگ خصوصی نیز ناکارآمد و غیر

عادلانه است. تهدید و خطراتی که آن ها برای حریم خصوصی افراد دارند، با اندیشه تقصیر سازگار نیست. توجه به کارکرد بازدارندگی مسؤولیت مدنی، اقتضاء دارد که در کمترین اقدام حمایتی، برای خسارات ناشی از این شرکت ها فرض تقصیر نمود. فرض تقصیر برای اشخاص حقوقی خصوصی با تصویری که از جایگاه تهدید آمیز آن ها برای حریم خصوصی، ارائه دادیم کاملاً سازگار و مستلزم چنین موجودی است. در نتیجه مبنای تقصیر تنها در رابطه با زیان های ناشی از نقض حریم خصوصی که توسط اشخاص حقیقی حاصل می‌گردد کاربرد دارد. و لازم است در رابطه با دولت فرض مسؤولیت و مبنای خطر پذیرفته شده و در ارتباط با اشخاص حقوقی خصوصی تقصیر مفروض باشد.

منابع:

الف. کتاب و مقاله های فارسی

۱. امامی، دکتر سید حسن (۱۳۷۹)، حقوق مدنی، جلد اول، تهران؛ انتشارات اسلامیه.
۲. امامی، دکتر سید حسن (۱۳۵۳-۱۳۵۲) مسؤولیت مدنی، نشریه دانشکده حقوق دانشگاه ملی.
۳. انصاری، دکتر باقر (۱۳۸۶)، حقوق حریم خصوصی، تهران، انتشارات سمت.
۴. پاتریس ژوردن (۱۳۸۵)، اصول مسؤولیت مدنی همراه با آراء دیوان عالی کشور فرانسه، ترجمه و تحقیق مجید ادیب، تهران، نشر میزان.
۵. پد فیلد، سسی اف (۱۳۸۲) لو مید سیمپل (law made simple)، ترجمه اسماعیل صغیری، تهران، نشر میزان.
۶. جان استوارت میل (۱۳۴۰)، در آزادی، ترجمه دکتر محمود صناعی، تهران، انتشارات سازمان کتاب های جیبی.
۷. جلیلون، دکتر یحیی (۱۳۷۳)، مسؤولیت مدنی قضات و دولت در حقوق ایران، فرانسه، آمریکا و انگلیس، انتشارات موسسه نشر بلد.
۸. حاجی عزیز، دکتر بیژن (۱۳۸۰)، روش های جبران خسارت در مسؤولیت مدنی، دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهرود، سال ۹- شماره ۳۶.
۹. رحمدل، منصور (۱۳۸۴)، حق انسان بر حریم خصوصی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۷۰.
۱۰. سلیمانی نژاد (۱۳۸۰)، هدایت الله، مسؤولیت مدنی خسارت معنوی، تهران انتشارات نورالتقلین.
۱۱. سنهوری، دکتر عبدالرزاق احمد (۱۳۸۴)، دوره حقوق تعهدات، جلد دوم، ترجمه سید مهدی داد مرزی و محمد حسین دانش کیا، قم، انتشارات دانشگاه قم.
۱۲. شریعتی، سعید (۱۳۸۴) حقوق ملت و دولت در قانون اساسی، تهران، انتشارات کنون اندیشه جوان.
۱۳. شهریاری، حمید (۱۳۸۵)، حریم خصوصی و جامعه اطلاعاتی، فصلنامه پژوهشهای دانشگاه قم، سال هشتم، شماره ۴ و ۳.
۱۴. کاتوزیان (۱۳۸۵) فلسفه حقوق، دوره سه جلدی، تهران؛ انتشارات شرکت سهامی انتشار..
۱۵. کاتوزیان، (۱۳۸۲) دوره مقدماتی حقوق مدنی، وقایع حقوقی، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار

انتشارات شرکت سهامی انتشار

۱۶. کدیور، محسن (۱۳۸۱)، پیش درآمدی بر بحث عمومی و خصوصی در فرهنگ اسلامی، مجله بازتاب اندیشه، شماره ۴۶.
 ۱۷. لوراستین و نیکل سینا (۱۳۸۷)، رسانه های نوین جهانی و سیاستگذاری ارتباطات؛ نقش دولت ها در قرن ۲۱، ترجمه لیدا کاووسی، فصلنامه رسانه، سال ۱۵، شماره ۲.
 ۱۸. مسجد سرائی، حمید و زراعت، دکتر عباس (۱۳۸۰) مبانی استنباط فقه و حقوق؛ اصول فقه ۱، دوره سه جلدی، تهران؛ انتشارات ققنوس
- ب. پایان نامه ها
۱. شفیع، صادق (۱۳۸۹) مسؤولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، به راهنمایی دکتر سعید قماش، دانشگاه کاشان.
 ۲. محسنی، قریه (۱۳۸۸)، حمایت کیفری از حریم خصوصی در زمینه اطلاعات، پایان نامه دوره دکتری رشته حقوق جزا و جرم شناسی، به راهنمایی محمدعلی مهدوی ثابت و حسین میرمحمد صادقی، دانشگاه امام صادق، دانشکده معارف اسلامی
- ج. مقاله های انگلیسی
- 1--Ronald. B. Standler(1997) privacy law in USA. Available at site: <http://www. rbs2. com/privacy. html>.
 - 2-The law reform commission of hong kong(2004)civil liability for invasion of privacy. Available at site: <http://www. hkreform. gov. hk>
 - 3-The law reform commission of hong kong(2004)civil liability for invasion of privacy. executive summary. at site:<http://www. info-gov. n. k>.
 - 4- Warren and Brandies. The right to privacy. Harward law review. December1890. available at site:<http://faculty. purduence. edu/bbk/privacy. html>.
- د. قوانین
۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۵۸، با اصلاحیه ۱۳۶۸.
 ۲. قانون مدنی ایران، مصوب ۱۳۱۳.
 ۳. قانون مسؤولیت مدنی، ۱۳۳۶.